

Forum V

10. Ruotsista luodaan suurvalta

Dokumenttitehtävä: Tulkintoja suurvalta-ajan synnystä

Maa oli noussut yhdellä iskulla ensi luokan suurvallaksi. Mitkä voimat olivat tämän epätodennäköisen kehityksen takana? – – Aiemmin vallinneen tulkinnan mukaan tuon ajan ainutlaatuiset tapahtumat vaikuttivat Ruotsin turvallisuuteen ja suorastaan pakottivat sen valloitusretkiin. Kyse oli lähinnä Ruotsin ulkopuolella tapahtuneista mullistuksista. Suuri Venäjänmaa oli alkanut jälleen laajentua, Baltian valtarakenteet olivat murentumassa Hansaliiton rappion ja Saksalaisritarikunnan hajoamisen takia ja myös vastauskonpuhdistus aiheutti tiettyjen suurpoliittisia reaktioita, jotka tunnettiin Pohjolassa asti. Lisäksi on otettava huomioon Tanskan kanssa käyty vanha taistelu Pohjolan herruudesta. Vanhan tulkinnan mukaan Ruotsin valloitusretkien syynä oli ulkopuolisen uhkan aiheuttama huoli maan turvallisuudesta. Vihamielisiä naapurimaita vastaan luotiin puskurivyöhykkeitä ja pyrittiin luonnollisiin rajoihin, mitä tuo venyvä käsite sitten merkinneekin.

Samaan tapaan järkeilevät ne, jotka selittävät suurvalta-aseman syyksi paremminkin naapurimaiden heikkouden kuin Ruotsin oman voiman. Tällöin osoitellaan suotuisia ulkoisia olosuhteita, jotka edistivät Ruotsin laajentumista. Puola oli köyhtynyt ja pirstoutunut pala palalta. Venäjä oli heikko ja voimaton Iivana Julman verisen valtakauden jälkeen: kansannousut ja sekavat vallanperimyssodat lamauttivat koko maan. Saksassa vallitsi syvä ja lamauttava feodaalinen hajaannus ja jopa Tanskan asema huonontui koko ajan. Tämä kaikki johti siihen, että resurssien puutteesta kärsivä Ruotsi sai tilaisuuden kasvaa heikentyneiden valtioiden kustannuksella.

Näitä näkemyksiä vastaan on esitetty täysin erilainen tulkinta: valloituspolitiikkaa kannustivat ennen kaikkea taloudelliset tekijät. Ruotsi pyrki hankkimaan monopolin Venäjän ja Koillis-Euroopan kauppaan, joka suuntautui länteen. Tätä kauppaa haluttiin sekä säädellä että verottaa.

--

Neljättä tulkintatapaa kannattavat ne, jotka haluavat löytää selityksen Ruotsin sisäisistä yhteiskunnallisista olosuhteista. Kaiken takana oli heidän mukaansa ruotsalainen aristokratia, feodaaliluokka, joka pystyi sodan avulla laajentumaan ja rikastumaan sekä kotimaisten talonpoikien että ulkomaisten säätyveljien kustannuksella. – – Hallitseva luokka ansaitsi rajusti Ruotsin käymistä sodista ja paisui jatkuvasti. Sota auttoi aatelismiehiä edistämään uraansa ja hankkimaan nopeasti taloudellisia voittoja. Valloitusten syynä on pidetty myös feodaalietujen tavoittelua, yläluokka pyrki varmistamaan ja lisäämään omaisuuttaan Itämeren rannoilla. Lisäksi on korostettu sodankäynnin sisäisen logiikan merkitystä. Erityisen sotien rahoituksella oli taipumus aiheuttaa uusia sotia. – – Vihollisen alueella armeijan odotettiin elättävän itsensä turvautumalla enemmän tai vähemmän hyväksytyyn ryöstelyyn. Armeijan pitäminen aseissa omien rajojen sisäpuolella olisi merkinnyt suoranaista taloudellista katastrofia. Ruotsi oli järjestänyt sotien rahoituksen siten, että kaikki oli pelkkää auringonpaistetta niin kauan kuin omat aseet voittivat, mutta erilaiset takaiskut sekoittivat laskelmat välittömästi.

--

Myös Ruotsin sisäiset olosuhteet toimivat tärkeänä elleivät suorastaan ratkaisevana katalysaattorina sotien pitkälle sarjalle ja vertaansa vailla olevalle laajentumiselle.

Ei pidä kuitenkaan kuvitella, että ruhtinaat ja aatelisto olisivat käyneet näitä hillittömiä sotia pelkästään siitä syystä, että he olivat tyhmiä tai pahoja tai mahdollisesti molempia. Nämä konfliktit olivat seurausta feodaalijärjestelmästä; sota oli yksinkertaisesti aikakauden nopein tapa suurten ja pikaisten voittojen keräämiseen. -- Aluevaltaukset ja sotasaaliin hankinta olivat noina aikoina ainoa keino nopeaan rikastumiseen. Tämä piti paikkansa niin valtioihin kuin yksilöihin.

--

On helppo ounastella, että jonkun on täytynyt hyötyä tästä verisestä politiikasta. Etujen selvittäminen on paljastavaa ja Ruotsin aateli rikastui suurvallan aikana epäilemättä eniten. Aatelismiehet kasvatettiin ja koulutettiin lapsesta asti soturin ammattiin. Nuorilla vallanhimoisilla aatelisilla oli käytännöllisesti katsoen valittavana vain kaksi tietä: ryhtyä virkamieheksi tai sotilaiksi. Näistä kahdesta miekan tie oli ilman muuta houkuttelevampi. Tiettyinä ajanjaksoina yli 80 prosenttia aatelismiehistä oli mukana sotakoneistossa. On tajuttava, että näiden ihmisten käsitys sodasta poikkesi suuresti nykyisestä näkemyksestä. Heidän mielestään sota ei ollut paha a priori vaan ennen kaikkea tilaisuus uran luontiin ja nopeaan hyvinvointiin eli todellisille aatelisille mitä sopivinta puuhaa. Heidän silmissään rauha sen sijaan vaikuttaa tuskalliselta vaihtoehdolta, joka tiesi asepalveluksen loppua ja taloudellista ahdinkoa.

--

Suurvallan laajentumisen rautaöinä monet aikalaiset rohkenivat kuitenkin suoraan tuomita sodat ja katsoivat niiden ainoastaan lujittavan aateliston asemaa ja maan sisäistä rauhaa. Aatelismiesten kerrottiin hyötyvän sodista monin tavoin: parhaat maatilat jaettiin heille kiitoksena erilaisista palveluksista ja taistelukentällä he rikastuivat sotasaaliista ja palkastaan.

Peter Englund: Pultava. WSOY 1989.

Peter Englund on tunnettu ruotsalainen historiantutkija, joka on perehtynyt varsinkin Ruotsin suurvalta-aikaan.

Tehtäviä

1. Mitä eri tulkintoja Peter Englund esittää Ruotsin suurvalta-ajan synnystä?
2. Mitä Englundin teksti kertoo 1600-luvun sodankäynnistä?
3. Miksi juuri aateliston miehet olivat niin innokkaita lähtemään sotaan?